

Het aspect der verantwoordelijkheid

Eerder gaf ik weer dat in de brief d.d. 20 april '55, gericht aan het Directorium van het instituut, waarin mijn opdracht was vervat, door de minister werd geschreven dat ik nu belast was 'met de samenstelling van het Geschiedwerk, onder toezicht en redactionele verantwoordelijkheid van uw college.' Ik zou de formulering 'het voorbereiden en het schrijven' juister en in ieder geval duidelijker hebben gevonden dan de formulering 'de samenstelling'. Dat het Directorium op mijn werk 'toezicht' zou houden, sprak voor mij vanzelf, maar wat hield die bij het college gelegde 'redactionele verantwoordelijkheid' in? Geen onzer stond daar bij stil en, gelijk al gezegd, ik maakte mij er geen zorgen over.

Het instituut was een rijksinstelling. Voor elk van zijn publikaties was van meet af aan een machtiging van de minister nodig, zijnde een machtiging om de voor die publikatie aangevraagde en toegestane begrotingsgelden inderdaad uit te geven. Uiteraard lag er bij de minister geen enkele verantwoordelijkheid voor de inhoud – voor die inhoud droeg het Directorium (later: het bestuur) een zekere algemene verantwoordelijkheid jegens de bewindsman in die zin dat het college hem waarborgde dat als publikatie van het rijk een werk zou verschijnen dat op het vereiste wetenschappelijke niveau stond. Wat precies de inhoud van het werk was, was de minister niet bekend. Het was wèl bekend aan het bestuur maar dit college respecteerde de wetenschappelijke vrijheid van de onderzoeker/auteur: *hij* had het onderzoek verricht, *hij* had het manuscript geschreven en bij meningsverschil had *hij* tenslotte bepaald wat er gepubliceerd zou worden – de volle wetenschappelijke verantwoordelijkheid lag dus bij hem.

Het leek mij wenselijk om, wat mijn eigen werk betrof, die volle wetenschappelijke verantwoordelijkheid duidelijk op mij te nemen. Derhalve bevatte het Voorwoord van deel I, *Voorspel*, de volgende passage:

'De staatkundige verantwoordelijkheid voor de verschijning van dit deel zo goed als van de overige delen van *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog* ligt (dat vloeit uit de positie van het Rijksinstituut voort) bij de minister die tot dat verschijnen machtiging gaf. Ik wil aan die verantwoordelijkheid niet tornen en evenmin aan de waarde van de bemoeienissen die anderen (bestuur en medewerkers van het instituut in de eerste plaats) met de door mij geschreven tekst hadden, wanneer ik er van getuig dat ik mij als auteur *zelf* verantwoordelijk beschouw voor hetgeen hier wereldkundig gemaakt wordt.'

In '72 nu deden zich drie gebeurtenissen voor die op dat aspect van de